

Krize a vietnamská „komunita“ v Česku

Michal Nekorjak

Abstrakt:

Komentář problematizuje vžitě označování Vietnamské populace v ČR za komunitu a zároveň se zamýšlí nad tím, zda je oprávněné předpokládat, že vietnamská „komunita“ v době krize bude pomáhat těm méně šťastným Vietnamcům. Zřetel je kladen především na vietnamské agenturní zaměstnance, jejichž postavení je mezi Vietnamci v ČR poměrně specifické.

Pojem krize se v současnosti používá natolik často, že téměř nabývá komických rozměrů, neboť se z krize stává universální hybatel všeho dění. Ale omezování výroby, rostoucí míra nezaměstnanosti, propuštění agenturních zaměstnanců a reakce exekutivy na pracovní migraci stojí před řadou cizinců jako tvrdý a nezpochybnitelný fakt. Dopady ekonomických otřesů jsou diferencované a z řady důvodů na významnou část cizinců doléhají dříve a s větší razancí než na majoritní populaci. Důsledky jsou přitom různé i v rámci samotné populace cizinců.

S Ondřejem Hofírkem jsme v polovině minulého roku, tedy zhruba na začátku prvních signálů nastupujících ekonomických problémů, dokončili několikaletý sběr dat mezi vietnamskými imigranty. Nový kontext, který krize přináší, ale provokuje nové otázky. V příspěvku diskutuji téma, zda-li může vietnamským agenturním zaměstnancům pomoci tzv. vietnamská komunita.

Segmentovaná nebo sjednocená komunita?

Vietnamci jsou z celé řady hledisek vnitřně heterogenní skupinou (generačně, třídně, typem pobytu apod.), ale v souvislosti s krizí se hovoří především o „nových Vietnamcích“, kteří do Česka přišli jako agenturní zaměstnanci. V médiích se v souvislosti s propouštěním právě této skupiny diskutuje možnost solidární pomoci ze strany tzv. vietnamské „komunity“. Taková představa má však svá „ale“.

O cizincích se běžně uvažuje jako o příslušnicích komunit. V Česku se stalo samozřejmostí, že se jako komunita označuje každá větší skupina - bez hlubších úvah na základě čeho to říkáme, co tím vlastně označujeme a co tím zároveň o dané skupině předpokládáme. Nebudu se pouštět do pojmové analýzy „komunity“, ani v sociálních vědách nepřevládá jednoznačný úzus, jak s tímto konceptem zacházet a možných přístupů je vícero. To samo o sobě není problém, pokud autoři vysvětlují, co tím myslí a jakou to má logiku. V médiích je normální, že se to nedělá, ale tato praxe se stala normální i v diskursu profesionálů (vědců, pracovníků z neziskových organizací, zaměstnanců správních orgánů atd.). Není divu, že se skrze nereflektované používání slov mohou snadno vytvářet nepřesné představy o faktické povaze vztahů v rámci takto označených skupin. V našem případě se má smysl ptát: nenakládáme Vietnamcům na bedra úkol, který je víceméně založen na našich vlastních očekáváních? Proč by měli svým krajanům, kteří se ocitli v nouzi, pomáhat? V čem by měla spočívat jejich vzájemná solidarita? Můžeme jí předpokládat prostě proto, že přišli ze stejné země?

Jak například upozorňuje Yoo (1998), je třeba rozlišovat sociální síť rodinného a nerodinného charakteru. Jinak řečeno, je rozdíl mezi solidaritou privátních sítí a solidaritou vybudovanou mimo rodinné kruhy a blízké přátele. Podle Portese a Sensenbrennerové (1998) mezi imigranty vznikají mimo-rodinné solidární vazby na základě pragmatické potřeby „držet pospolu“ v prostředí, které je znevýhodňující (a je jedno, zda znevýhodnění má či nemá intencionální charakter). Právě to je jeden z důvodů udržování etnických komunit – *praktická potřeba* vyrovnat se s obtížemi spojenými s přesídlením a se začleňováním do nového prostředí.

Obecně platí, že privátní svět rodiny a přátel je obvykle překračován především ve sféře práce. Tam ostatně trávíme značnou část času. Pro ekonomický život Vietnamců v ČR je však charakteristická zásadní role rodinných sítí a sítí založených na přátelství. Právě ony utváří základní předivo a „pilíře“ jejich ekonomiky v ČR. To je první okolnost, která by nás měla varovat před rychlými závěry o povaze solidárních vztahů mezi těmito migranty, neboť jejich sociální síť se ve sféře práce do značné míry překrývají s privátními sítěmi. Zadržím, solidarita Vietnamců eroduje i skrze konkurenční boj. Sousedé na tržnici si někdy vzájemně vypomáhají, ale zároveň jsou si i obchodními konkurenty. Obě zmíněné okolnosti představují určitá praktická omezení pro spontánní budování solidární vietnamské komunity „zdola“.

Další rozdíl existuje v budování a udržování solidarity mezi lidmi, kteří se potkávají tváří v tvář (například v zaměstnání, ve čtvrti), a mezi lidmi, kteří se nikdy nesetkají. Budování pocitu sounáležitosti mezi lidmi, kteří se nikdy nesetkali, vyžaduje, jak upozorňuje Anderson (1991), zvláštní typ imaginace. Taková komunita je představovaná, imaginární, a není zažívána v každodenní praxi, tak jako je tomu v komunitách založených na osobních vazbách. Nicméně v éře národních států je tato představivost systematicky kultivována, a to nejen státními institucemi. Po opuštění vlastní země nezůstávají imigranti v úplném vakuu, i o ně je „postaráno“. Etnickou/národní identitu mezi imigranty udržují nebo jí nově vytvářejí především nejrůznější spolky a sdružení. Ale je to i majorita, která skrze nejrůznější praktiky definuje „své“ minority a vytyčuje tak vlastní hranice i hranice ostatních skupin.

Podle našich poznatků existují v Česku spíše lokální komunity, založené na tom, že se Vietnamci stýkají především s jinými krajany v rámci své lokální imigrantské ekonomiky. Díky relativně častému stěhování za lepšími podmínkami se některé sítě rozprostírají po celé ČR, ale nemají charakter sjednocené etnické komunity. Řada agenturních zaměstnanců není na lokální vietnamské ekonomiky přímo napojena, neboť do Česka přišli skrze odlišné sociální sítě a uplatňují se na jiném segmentu pracovního trhu. Výjimku tvoří zkrachovalí nebo propuštění stánkoví prodejci, kteří se také nechali zaměstnat agenturami. Ti se mají na koho obrátit a mohou snáze najít pomoc i práci mezi svými krajany. Mohou sehrávat i roli prostředníků přemostujících oba relativně oddělené světy mezi agenturními dělníky a podnikateli. Z uvedených důvodů se jeví jako málo pravděpodobné, že by propouštěným agenturním zaměstnancům mohli systematicky a účinně pomáhat ostatní Vietnamci, i když jednotlivé případy pomoci existují. Vlastnictví stejného pasu je přeci jen slabý předpoklad pro ustavení takových vztahů.

Otázka budování solidární vietnamské komunity je tedy spíše otázkou vietnamských spolků, které s ideou etnického společenství z nejrůznějších důvodů pracují a za tímto účelem a/nebo na jejím základě pořádají různé akce. Podpora propouštěných agenturních zaměstnanců tedy může být aktivizována těmito organizacemi, jejichž mnozí představitelé tvoří podnikatelskou elitu a díky reálnému vlivu i penězům mohou jít ostatním snáze příkladem (a koneckonců tak zpětně posilovat i svůj vliv). Podaří-li se nakonec praktickou pomoc ve větším rozsahu zorganizovat, nemusí to být signál toho, že solidární komunita Vietnamců v Česku skutečně existuje, neboť takovýto krok může být ve skutečnosti součástí jejího zrození. V tomto smyslu může mít krize „komunitotvorný“ charakter. V opačném případě bude i nadále vhodné používat slovo komunita s rozmyslem. Namísto toho, abychom předpokládali, že vietnamská komunita sama od sebe existuje se stejnou přirozeností jako vzájemná solidarita mezi vietnamskými imigranty, bude korektnější i zajímavější sledovat, jak se „to“ vlastně dělá: kdo, proč a hlavně jak tuto komunitu utváří.

Kromě „problému komunity“ je třeba ještě vzít v úvahu možnosti, které mají Vietnamci k dispozici, aby méně šťastným imigrantům vůbec mohli pomoci. Z dlouhodobějšího hlediska by se situace rychleji stabilizovala, pokud by propuštění agenturní dělníci našli uplatnění v sektoru ekonomiky, do které celé roky směřovala většina vietnamských migrantů. V devadesátých letech se ekonomika Vietnamců v Česku ustavila jako úspěšná tržní nika, kterou však čekal pozvolný úpadek a přesun na okraj trhu (stručný komentář k ekonomice Vietnamců viz Hofírek [zde](#)). Obecně platí, že imigranti se na drobný prodej textilního zboží, levné elektroniky, rychlého občerstvení, občůdky s potravinami apod. zaměřují i v dalších zemích a i tam je jejich pozice na trhu spíše marginální (Rath 2002).

K nahromadění problémů podle našich respondentů došlo postupně po roce 2000, kdy rostla vnitřní konkurence mezi samotnými Vietnamci a zároveň tento trh svým zbožím zčásti obsadily i hypermarkety. V neposlední řadě však došlo k poklesu poptávky, neboť kupní síla obyvatelstva se postupně zvýšila a spotřeba se orientovala na dražší zboží. Skutečná krize

tedy může zase poptávku po co nejlevnějším zboží oživit, ale vzhledem k tomu, že vrstva podnikatelů a živnostníků sama hledá východiska z dlouhého období stagnace, nedomnívám se, že by dokázali nabídnout práci významnému počtu propuštěných dělníků.

Michal Nekorjak je doktorandem na katedře sociologie FSS v Brně, kde je také zaměstnán v Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti. Jeho hlavním výzkumným tématem je pracovní migrace. (kontakt: nekorjak@fss.muni.cz)

Literatura

- Anderson, B. 1991. *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Portes, A., Sensenbrenner, J. 1993. „Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action“. *American Journal of Sociology*, vol. 98(6), pp. 1320-50.
- Rath, Jan (ed.). 2002. *Unravelling the Rag Trade: Immigrant Entrepreneurship in Seven World Cities*. Oxford: Berg.
- Waldinger, R. ALDRICH, Howard, WARD, Robin et al. 2006. *Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business in Industrial Societies*. London: Sage.
- Yoo, J.-K. 1998. *Korean Immigrant Entrepreneurs: Networks and Ethnic Resources*. New York and London: Garland Publishing.